

ЛІДІЯ ШУТКО: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА СКРИПАЛЬКИ (до 40-річчя виконавської та педагогічної діяльності)

Розглядаються особливості виконавської манери та педагогічні якості скрипальки Л.Шутко. Основна увага зосереджена на висвітленні різножанровості репертуару та розмаїтті виконавських засобів згідно із численними рецензіями та відгуками. Аналізується методико-педагогічна діяльність скрипальки.

Ключові слова: Лідія Шутко, скрипалька, виконавець, концерт, рецензія, репертуар, манера, стиль, викладачі, учні (студенти).

Лідія Шутко¹ – одна з яскравих представників і, водночас, фундаторів львівської скрипкової школи, яка привнесла в цю школу своєрідний виконавський і педагогічний досвід, запозичений з різних скрипкових традицій. Метою статті є окреслити унікальні риси цього досвіду та зібрати їх в єдиний букет, який суттєво збагатив скрипкове мистецтво й прикрасив музичну культуру Львова. Маємо величезну кількість публікацій про окремі виступи та педагогічні звершення Л.Шутко в різні роки протягом кількох десятиліть. Про неї писали багато відомих музикантів-музикознавців, такі як В.Стеценко, З.Дашак, Я.Якуб'як, Н.Кашкадамова, Ю.Ясіновський, С.Павлишин, Л.Мазепа, Л.Кияновська, О.Козаренко та інші [1–9]. Наше завдання – підсумувати й проаналізувати основні аспекти виконавської та педагогічної діяльності Л.Шутко протягом останніх сорока років. Можемо виділити три основних джерела, з яких вона черпала свої професійні навички: фундаментальне навчання у Львівській консерваторії в Д.Лекгера й О.Деркач, заняття з Ю.Янкелевичем у підготовці до конкурсу ім. Й.С.Баха, уроки з Д.Ойстрахом на шляху до лауреатства в конкурсі ім. П.Чайковського, а також навчання в аспірантурі в О.Криси й О.Пархоменко.

Спочатку було власне львівське джерело як фундамент, який дозволив витримати всі пізніші навантаження й нелегкі конкурсні випробування. На уроках у Д.Лекгера й О.Деркач, у яких Лідія навчається із шостого класу школи й до закінчення консерваторії, вона вбирала, як губка, усе найкраще професійне й естетичне. Перше досягнення – успішний виступ на Всеукраїнському огляді-конкурсі учнів музшкіл і музучилищ і, як нагорода, можливість вибрати будь-яку консерваторію СРСР для навчання. Будучи на другому курсі консерваторії, шістнадцятирічна Лідія виконала з оркестром Львівської філармонії скрипковий концерт П.Чайковського під батутією М.Колесси, пройшовши конкурсний відбір на право грати з оркестром з-поміж п'яти найсильніших студентів. 1967 р. п'ятикурсниця Л.Шутко займає I місце на Республіканському конкурсі в Києві. 1968 р. закінчила з відзнакою Львівську державну консерваторію ім. М.Лисенка в класі професора О.Деркач. На випускному іспиті грала свій улюблений концерт Д.Шостаковича. Одразу після закінчення працювала асистентом у професора Д.Лекгера на кафедрі струнно-смичкових інструментів консерваторії. Від своїх наставників Л.Шутко перейняла досконалу техніку гри та прискіпливе ставлення до інтонації, а також прецизію штриха, скрупульозне ставлення до авторського музичного тексту, барвистість палітри звучання інструмента, що стало добрим фундаментом для подальшого зростання й розвитку скрипальки і, пізніше, основою успішних виступів на міжнародних конкурсах, лауреатом яких вона стала: 1972

¹ Лідія Остапівна Шутко – народна артистка України, лауреат міжнародних конкурсів, лауреат премії “Львівська слава”, провідний професор Львівської національної музичної академії ім. М.Лисенка – народилась у Львові 21 липня 1947 р. Батько походив із с. Підшумлянці Галицького району на Івано-Франківщині, за фахом юрист. Мати родом із Донбасу – працювала на шахті, пізніше закінчила Київський політехнічний університет за фахом інженер-хімік.

року (Міжнародний конкурс ім. Й.С.Баха в Лейпцигу), 1974 року (Міжнародний конкурс ім. П.Чайковського в Москві), 1980 року (Міжнародний конкурс ім. Я.Сібеліуса в Гельсінкі).

Наступним щаблем у стрімкому розвитку виконавиці стало навчання в 1969–1971 рр. в аспірантурі Київської державної консерваторії ім. П.Чайковського в класі професора О.Криси. Тут вона набула нових навичок у плані м'якості звуковидобування та максимальної якості у ставленні до прочитання музичного тексту. На вступному іспиті Л.Шутко до аспірантури був присутній професор Ю.Янкелевич, який тоді проводив у Києві свої семінари для викладачів консерваторії. Він був приємно вражений її грою – це були концерт Й.Брамса, fuga С-dur Й.С.Баха і “Циганка” М.Равеля. Ю.Янкелевич запропонував Л.Шутко вступати до нього в Москву, але ця пропозиція для неї на той час не була прийнятною через сімейні обставини.

Далі був довгий шлях до конкурсу ім. Й.С.Баха – до другого великого джерела пізнання. Спочатку успішно пройдено всеукраїнський відбір у Києві, потім всесоюзний у Москві, де із 47 претендентів на участь у конкурсі обрали двох. Це був учень Ю.Янкелевича Іванов і Л.Шутко. Ось так скрипалька вдруге була запрошена Ю.Янкелевичем на уроки, тепер уже з приводу підготовки до бахівського конкурсу в Лейпцигу. Під його досвідченим керівництвом скрипалька набула глибоко наповненої й проникливої манери звуковидобування, потрібних стилістичних моментів у штриховій техніці, уміння передати глибину й барвистість настроїв у музиці епохи бароко. Усе це було помічене на конкурсі, недарма прямо під час виконання, після другої частини Мі-мажорного концерту, член журі Макс Росталь¹ встав і почав аплодувати.

Узагалі конкурси такого рівня вимагають певної мужності, напористості й водночас стабільності, які й сповідував Д.Ойстрах у підготовці Лідії до конкурсу ім. П.Чайковського. Творче спілкування Л.Шутко з маестро почалося ще в шкільні й консерваторські роки, адже О.Деркач була добре знайома з ним, а він, по дорозі на гастролі за кордон, інколи виступав і у Львові. При цьому завжди знаходив час, щоб послухати й дещо підказати кращим учням О.Деркач. Від спілкування з Д.Ойстрахом скрипалька набула блискучої екстравертності в манері виконання та яскраво концертного викладу репертуару, зуміла втілити тонку художню інтерпретацію скрипкового концерту П.Чайковського. Цитуємо слова Д.Ойстраха про конкурс: “У володарки четвертої премії справжній артистичний темперамент, вона легко долає технічні труднощі і прекрасно відчуває стильові особливості виконуваного твору. Дуже переконливо розкрила Л.Шутко філософський зміст такого складного твору як концерт Шостаковича” [10, с.21–22]. Дмитро Циганов із приємністю згадував про конкурс ім. П.Чайковського: “Серед інших лауреатів конкурсу безумовно найбільшої уваги заслуговує Лідія Шутко зі Львова. Вона завоювала всезагальну симпатію, проявивши велику музичну обдарованість, індивідуальний почерк, артистичну ініціативу. Гра Шутко приваблює ясно і чітко вираженим творчим устремлінням. До числа її безсумнівних досягнень слід віднести виконання на третьому турі Першого концерту Шостаковича. Взагалі, у кожному турі вона зуміла добре показати себе, і тому її положення впродовж конкурсу незмінно залишалось достатньо високим і міцним, що закономірно принесло їй четверту премію...” [11, с.5]. Важливим документальним підтвердженням успіху на Міжнародному конкурсі ім. П.Чайковського маємо видання платівки з її конкурсного виступу Всесоюзною фірмою грамзапису “Мелодія”.

Так, протягом 1972–1974 рр. Л.Шутко стажувалась у Московській консерваторії ім. П.Чайковського одночасно в класах професорів Д.Ойстраха та Ю.Янкелевича. “Це було надзвичайною удачею займатись одразу в двох іменитих педагогів”, – згадує Л.Шутко. Про щось краще годі було й мріяти – на той час це були два корифеї на весь Радянський Союз. У творчому спілкуванні з ними Л.Шутко значно розширила репертуарні обрії та сприйняла нові якості інструменталізму від метрів радянського скрипкового мистецтва.

Великий вплив на формування індивідуальності скрипальки мало творче спілкування з Ольгою Пархоменко, яка прищепила Лідії Шутко любов до сучасної музики й відкрила безліч педагогічно-методичних секретів. Залишило глибокий слід у мистецькій натурі скрипальки творче спілкування з Михайлом Вайманом, Борисом Гутниковим, Леонідом Коганом, Петром Бондаренком, Олексієм Гороховим, Ігорем Ойстрахом, Ігорем Безродним. Завдяки своїм вико-

¹ Росталь (Ростал, Rostal) Макс (07.08.1905, Тешен (нині – Цешин) – 06.08.1991, Берн) – британський скрипаль австрійського походження.

навським успіхам у концертній і конкурсній діяльності Л.Шутко мала можливість контактувати практично зі всіма найвідомішими музикантами СРСР, а також грати на кращих інструментах із всесоюзної колекції. На бахівському конкурсі грала на скрипці роботи Ж.-Б.Вільйома, на інших конкурсах – на інструментах А.Страдіварі.

У надзвичайно різноманітному концертному репертуарі Лідії Шутко всі найвідоміші твори світової класики, написані для скрипки. Важко виділити будь-які репертуарні пріоритети, бо вона з великим бажанням і успіхом виконує музику всіх відомих жанрів і стилів – від концертів з оркестром до камерних і сольних творів А.Вівальді, Й.С.Баха, Л.ван Бетовена, Й.Брамса, Е.Ізаї, П.Сарасате, Ф.Крейслера, К.Шимановського, П.Чайковського, С.Прокоф'єва, А.Хачатуряна та ін. Вагоме місце в репертуарному доробку скрипальки займають твори українських композиторів. “Її темпераментна інтерпретація Скрипкового концерту Штогаренка відмічалась експресією, точним відчуттям стилю, блискучою віртуозністю”, – говорив С.Колодний¹ [12]. Лідія Шутко – перший виконавець багатьох творів С.Людкевича, А.Кос-Анатольського, В.Барвінського, М.Колесси, І.Вимера, С.Мартона, А.Рудницького, М.Скорика, Є.Станковича, О.Козаренка. “Вже сам перелік авторів свідчить про яскраво виражене романтичне амплуа артистки з характерною для нього загостреною екстравертивністю манери гри, емоційною піднесеністю у поєднанні з бездоганною віртуозністю та чистотою стилю”, – зазначає професор О.Козаренко, з яким Л.Шутко часто й успішно концертує. Проглядається жанрова вибірковість у репертуарі скрипальки. Улюбленими скрипковими концертами виконавиці є концерти П.Чайковського, Я.Сібеліуса, Д.Шостаковича, у виконанні яких Л.Шутко вдається втілити всю їх повномасштабність завдяки бездоганному технічному арсеналу й безмежній повноті звуковидобування. Улюбленою ж мініатюрою скрипальки є блискучі романтичні п'єси Ф.Крейслера, П.Сарасате, М.Равеля, у яких вона вміє вишукано показати лаконічність думки та брильянтність штриха. Індивідуальні професійні виконавські риси скрипальки забезпечують завжди переконливо цікавий творчий результат у виконанні творів будь-яких епох і стилів. Гра Л.Шутко знаходить палкий відгук у шанувальників скрипкової музики, адже відрізняється яскравою емоційністю, багатою тембровою палітрою звучання інструмента, технічною свободою й глибоким проникненням у сутність виконуваних творів. Поєднання романтичності та краси звуку з культурою вібрації й тонкими моментами стилізації не залишають байдужими слухачів. Про високий професійний рівень гри Л.Шутко писали Д.Ойстрах, Д.Циганов, А.Кос-Анатольський, В.Григор'єв, М.Скорик, М.Колесса, Б.Которович, О.Криса. “І, напевно, з великою насолодою слухав гру Лідії Шутко. Концерт мі-мажор (Баха) звучав у неї як сповідь, переповнений глибоким почуттям, а при тім стисло прорахований у кожній деталі. Тішуся, що у нашому місті маємо таких першорядних музикантів, які відповідають високому європейському рівневі”, – ділився враженнями після концерту Микола Колесса [13].

Серед інших музикантів Лідія Шутко вирізняється одержимістю музикою. “Неможливо собі уявити спізнення чи відміну репетиції у Л.Шутко – під час неї скрипалька така ж зібрана і наповнена, як і на концерті”, – згадує спільне музикування професор О.Козаренко. Завдяки невичерпній творчій енергії, Лідія Шутко ніколи не зупиняється у своєму розвитку. Про це свідчать постійні концертні виступи протягом ось уже сорока років. Її успіх також завдячується виступами в дуеті із чудовими піаністами Львова – Ідою Поляк, Марією Крушельницькою, Анною Станько, Ліною Ківою, Йожефом Ермінем та Олександром Козаренком. Слід згадати також постійні виступи в якості першої скрипки у складі струнного квартету консерваторії. “Лідія Шутко – музикант з великої букви, її гра вирізняється високою культурою, блискучою технікою, багатством динамічної палітри”, – писала Х.Василькевич [14].

Лідія Шутко – учасник багатьох міжнародних фестивалів, виступала з концертами по всьому СРСР – від Прибалтики до Сахаліна, а також у Польщі, Чехії, Болгарії, Німеччині, Фінляндії, Іспанії, Англії, Мексиці. Іспанська преса писала: “Виконання програми українкою Лідією Шутко було унікальним” [15]. “Виконання Лідією Шутко концерту Баха – в кращих традиціях. Особливо зворушлива друга частина” – відгуки з концерту в Німеччині [16]. “Рівень витонченої динаміки та, особливо, тонкої колористики, продемонстрований Л.Шутко, викликав насолоду і радість, причому технічні проблеми були настільки легко подолані, що не відчувалося межі поміж

¹ С.Колодний – музикознавець, член Спілки композиторів СРСР.

композиціями та їх інтерпретацією” – про концерт в Англії [17]. Тільки завдяки енергійній вдачі вона зробила велику міжнародну кар’єру в ті часи, коли це було майже неможливо, та ще й на так званій “периферії”, при відсутності першочерговості столичних переваг.

Велика частина концертного репертуару Лідії Шутко записана й знаходиться у фондах радіо й телебачення України. Це музичні твори найрізноманітніших стилів, жанрів і епох – від старовинних до найсучасніших. Всесоюзна фірма грамзапису “Мелодія” видала платівку з її виступу на Міжнародному конкурсі ім. П.Чайковського. Її яскравій творчій індивідуальності присвячений фільм-концерт “Грає Лідія Шутко”, створений українською студією документальних фільмів. Вийшов компакт-диск, присвячений українській скрипковій сонаті (партія ф-но проф. О.Козаренко), дуети для 2-х скрипок (із сином Остапом), готується компакт-диск із творів Д.Шостаковича. Л.Шутко часто запрошують у журі різноманітних музичних конкурсів, а також головою державних екзаменаційних комісій.

Отже, до Львова, після лауреатства на іменитих конкурсах, після стажування у відомих педагогів-скрипалів, повернулася зовсім інша Л.Шутко – досконало сформована скрипалька, з величезним досвідом і високопрофесійними навичками, збагачена кращими якостями й традиціями радянської скрипкової школи, яка вважалася одною з найсильніших у світі. Саме ці традиції вона успішно втілює у своїй активній викладацькій роботі у Львівській консерваторії (сьогодні – національна музична академія ім. М.Лисенка). За 40 років педагогічної діяльності школу професора Лідії Шутко пройшло понад 60 скрипалів. Її вихованці – аспіранти, викладачі музичних шкіл, музичних училищ, педагогічних інститутів, консерваторій, музичних академій, солісти, артисти камерних ансамблів, камерних і симфонічних оркестрів як в Україні, так і за її межами, зокрема, в Австрії, Греції, Німеччині, Польщі, Словаччині, Угорщині, Великобританії, Канаді. Серед випускників класу професора Л.Шутко – лауреати всеукраїнських, всесоюзних і міжнародних конкурсів: Олег Дулиба, Наталя Цайтц, Остап Шутко, Олеся Дем’янчук (Менцинська), Павло Довгань, Володимир Заранський, Я.Терещенко, Марта Курило-Семчишин, Надія Липецька, Олеся Куриляк, Ольга Петрик та інші, а також виконавці та педагоги Андрій Війтович (закінчував як альтист), Оксана Андрейко, Уляна Любицька (Паризька консерваторія), Лілія Слюсар (Гратило), Марія Футорська, Марта Гуневич. Неодноразово Л.Шутко в концерті виступає зі своїми учнями. Н.Кашкадамова про один із таких концертів пише: “Своєрідною кульмінацією ... стала програма сольних скрипкових творів Баха, прекрасно виконана заслуженою артисткою УРСР Л.Шутко та її учнями Н.Цайтц і О.Дулибою” [18].

Л.Шутко проводить значну науково-методичну роботу. Неодноразово виступає з лекціями з проблем скрипкового виконавства та методики викладання гри на скрипці. Вона є упорядником і редактором збірок концертно-педагогічного репертуару. Зокрема, у видавництві “Музична Україна” видані в її редакції “Фантазія” І.Вимера (1983), збірка п’єс С.Людкевича, А.Кос-Анатольського, С.Мартона, М.Корчинського (1985), збірка п’єс М.Колесси. Випущена методична розробка “24 каприси П.Роде”, стаття “На уроках у професора Ю.І.Янкелевича”. Неодноразово була нагороджена Почесними грамотами Міністерства культури СРСР та УРСР. 1981 р. Л.Шутко присвоєно звання заслуженої артистки УРСР, а 1994 р. – народної артистки України. У 2001 р. за пропаганду творів львівських композиторів Лідія Шутко нагороджена премією ім. С.Людкевича “Львівська слава”.

Значна частина енергії Лідії Шутко, звичайно, акумулюється в її талановитій музичній родині. Чоловік скрипальки Іван Шутко був провідним викладачем скрипкової гри у Львівській спеціальній музичній школі ім. С.Крушельницької, де виховав цілу плеяду учнів-лауреатів. Старший син – заслужений артист України Юрій Шутко – флейтист, лауреат міжнародних конкурсів, соліст Національної філармонії України, володар титулу “Золота флейта України”. Молодший син Остап Шутко – скрипаль, лауреат міжнародних конкурсів, викладач класу скрипки Національної музичної академії України ім. П.Чайковського. Династія Шутків, безперечно, заслуговує на почесне місце серед видатних культурних родин України на чолі з визначною фігурою в музичному виконавстві та скрипковій педагогіці всієї України Лідією Шутко.

1. Стеценко В. Свідчення зрілості / В. Стеценко // Культура і життя. – 1974. – 11 липня.
2. Дашак З. Хто стане першою скрипкою? (П’ятий всесоюзний конкурс) / З. Дашак // Культура і життя. – 1977. – 18 вересня. – С. 4.
3. Якубьяк Я. Звучить литовська музика / Я. Якубьяк // Вільна Україна. – 1982. – 14 травня. – С. 4.

4. Кашкадамова Н. У рік Брамса / Н. Кашкадамова // Культура і життя. – 1983. – 12 червня. – С. 6.
5. Ясіновський Ю. Творча зрілість / Ю. Ясіновський // Вільна Україна. – 1983. – 20 лютого. – С. 4.
6. Павлишин С. Концерти з творів С. Людкевича / С. Павлишин // Вільна Україна. – 1987. – 11 лютого. – С. 4.
7. Мазепа Л. Шлях до муз. академії у Львові : у 2 т. / Л. Мазепа, Т. Мазепа. – Львів : СПОЛОМ, 2003. – Т. 2. – С. 63, 68, 69, 79, 107, 108, 109, 135, 138, 150, 160, 171, 172, 183, 186.
8. Кияновська Л. Чарівниця скрипки / Л. Кияновська // Музика. – 2007. – № 6. – Листопад–грудень. – С. 10.
9. Козаренко О. Чарівна скрипка Лідії Шутко : 30 років мистецької долі / О. Козаренко // Високий замок. – 1997. – 19 вересня. – С. 6.
10. Олексієнко Т. Успіх мистецької молоді / Т. Олексієнко // Музика. – 1974. – № 5.
11. Музыкальная жизнь. – 1974. – №16.
12. Зоря. – 1982. – 26 жовтня.
13. За вільну Україну. – 2001. – 26 січня.
14. Культура і життя. – 1984. – 5 серпня.
15. Diario de Teruel. – 1992. – 21 листопада.
16. Main Post. – 1993. – 26 жовтня.
17. News & Views. – 2000.
18. Культура і життя. – 1985. – 2 червня.

Рассматриваются особенности исполнительской манеры и педагогические качества скрипачки Л.Шутко. Основное внимание автора сконцентрировано на обозрении разножанровости репертуара и разнообразии исполнительских средств согласно многочисленным рецензиям и отзывам. Анализируется методико-педагогическая деятельность скрипачки.

Ключевые слова: *Лидия Шутко, скрипачка, исполнитель, концерт, рецензия, репертуар, манера, стиль, преподаватели, ученики (студенты).*

Analyzation of the performance manner of violinist Lidiya Shutko. The author's general attention is concentrated on the multigenre repertoire and the different performer's technical resources by numerous reviews and opinions, and great pedagogical activities.

Key words: *Lidiya Shutko, violinist, performer, concert, review, repertoire, manner, style, teachers, students.*

УДК 78.071.2

ББК 85.313(4 Укр).

Віктор Мішалов

БАНДУРИСТ М.ДОМОНТОВИЧ – МИХАЙЛО ЗЛОБІНЦЕВ

Автор статті розглядає виконавську діяльність письменника, бандуриста та громадського діяча М.О.Злобінцева (1883–1937) у період становлення й розвитку бандурництва початку ХХ століття.

Ключові слова: *М.Злобінцев-М.Домонтович, бандурне мистецтво, виконавство, ансамблевий вид виконавства.*

Актуальність теми статті полягає в тому, що вперше розглядається зібраний матеріал до ґрунтовного опису життєвого та творчого шляху письменника, поета, бандуриста, педагога та громадського діяча Михайла Олександровича Злобінцева (М.Домонтовича). Це дозволяє по-новому оцінити його роль у становленні й розвитку бандурництва в Центральній Україні на початку ХХ століття. Через те, що М.Злобінцев був репресований, про його діяльність рідко згадувалося в публікаціях, які друкувалися в Україні. У своїй праці “Народні співці-музиканти на Україні” (К., 1980) [22] Андрій Омельченко не згадує про підручника Домонтовича в розділі про перші підручники гри на бандурі, хоч там згадано всі інші дореволюційні підручники – Г.Хоткевича (1909), Шевченка (1914) та Овчинникова (1914). Незрозуміле це замовчування, коли брати до уваги, що А.Омельченко про неї згадував у своїй дисертаційній роботі [23].

Про видатного бандуриста й українського діяча Михайла Злобінцева ми знаємо доволі мало, переважно завдяки матеріалам, які були надруковані за кордоном і відомі нам лише з